

Opmerkelijke rapporten

Het ringen van vogels in Nederland

BUKER J. B., BUURMA L. S., VAN DEURSEN C. G. M., LINA P. H. C., MELJER R., NIEBOER E., VAN DER STRAATEN J., VAN SWELM N. D. & WINKELMAN J. E. 1986. *Ringonderzoek en ringers: een verkenning*. [geen uitgever vermeld] 34 p.

De Nederlandse ringers maken zich zorgen. Het Vogel-trekstation kan het werk dat het ringen met zich meebrengt niet meer aan en is onderbemand. In de jaren zeventig is reeds geprobeerd het aantal ringers te beperken, thans zijn het er 292. De gestage groei van het aantal geringde vogels per jaar van c. 80 000 in het begin van de jaren zestig tot ruim 200 000 15 jaar later maakte deze beperking noodzakelijk. Sindsdien is het aantal vogels dat ieder jaar wordt geringd, ongeveer gelijk gebleven. Toch is door onder meer het toenemend gebruik van kleurringen het aantal terugmeldingen toegenomen, en daarmee ook het werk op de Ringcentrale van het Vogel-trekstation. In 1983 zijn de prijzen van ringen aanzienlijk verhoogd, waardoor een deel van kosten die de organisatie van het ringwerk met zich meebrengt, op de ringers wordt verhaald.

Een groep ringers, verenigd in het Voorlopig Ringerscomité, heeft na twee jaar discussie een rapport uitgebracht, waarin een analyse van het Nederlandse ringwerk wordt gemaakt. Ook worden de resultaten van een enquête onder de ringers gepresenteerd. Tot slot wordt een vergelijking van het Nederlandse en buitenlandse ringwerk gemaakt. Uit de enquête komt naar voren dat een actieve ringer per jaar ongeveer 350-400 uur aan het ringwerk besteedt. De financiële investeringen zijn aan-

zienlijk. Alle vang- en hulpmiddelen samen vertegenwoordigen een vervangingswaarde van c. f 1.4 miljoen. Bovendien wordt door de ringers gezamenlijk per jaar ruim f 400 000 aan reiskosten en overige kosten besteed.

Naast allerlei wetenswaardigheden over "de" Nederlandse ringer bevat het rapport conclusies en aanbevelingen voor het ringwerk in de toekomst. Eén ding is duidelijk, het ringwerk is aan een reorganisatie toe, en die zal zodanig vorm gegeven moeten worden dat een goede kwaliteit ringwerk ook in de toekomst mogelijk zal zijn. Het zou zonde zijn wanneer het ringonderzoek onvoldoende voortgang zou kunnen vinden. Daarvoor is het een te grote aanvulling op het andere vogelonderzoek dat in Nederland wordt verricht. - Anne-Marie Blomert

Roofvogels en het slachthuis "Middellandse Zeegebied"

BIJLSMA R. G. 1987. *Bottleneck areas for migratory birds in the Mediterranean. An assessment of the problems and recommendations for action*. (Study Report 18) International Council for Bird Preservation, Cambridge. 145 p. f 16 (verkrijgbaar in de ledenwinkel van Vogelbescherming te Zeist).

Vele miljarden vogels maken de reis van de Palearctische broedgebieden naar de Afrikaanse overwinteringsgebieden. Volgens Woldhek's *Bird killing in the Mediterranean* (1979) worden er daarvan jaarlijks honderden miljoenen gedood in de landen rond de Middellandse Zee. Detailstudies, zoals die van Gernant Magnin (*An account of the illegal catching and shooting of birds in Cyprus during 1986*, ICBP Study Report 21) bevestigen dit beeld.

Een relatief klein deel van de lange-afstandtrekkers bestaat uit roofvogels en andere thermiekafhankelijke zwevers (vooral ooievaars en pelikanen), die gedwongen zijn gebruik te maken van bergpassen en zeeëngten. De resulterende stuwung maakt deze soorten extra gevoelig voor menselijke vervolging, te meer daar hun formaat een ongeziene passage veelal verhindert. In opdracht van de ICBP is daarom een literatuuronderzoek verricht naar de omvang en aard van de doortrek in *bottlenecks* in het Middellandse Zeegebied: soortsaanstelling, herkomstgebieden, tijdstip in het jaar, (invloed van weersomstandigheden op) routes, statuswijzigingen in de afgelopen eeuw, menselijke vervolging en te nemen beschermingsmaatregelen worden besproken, althans voor zover bekend. De volgende plaatsen worden behandeld: Orgambideska (Pyreneeën), Gibraltar, Straat van Messina, Malta, Griekenland, Cyprus, Burgas (Bulgarije), Bosporus, Borcka (NO-Turkije), Belen (Zuid-Turkije), Syrië, Libanon, Israël (Kafer Kassem, Eilat), Egypte (Suez, Hurghada) en Cap Bon (Tunesië). De aanduidingen bottleneck en Middellandse Zeegebied zijn dus ruim opgevat.

Het Euraziatische continent wordt door thermiekgelbruikers verlaten via Gibraltar en het oostelijke Middellandse Zeegebied (Turkije en Midden-Oosten). Bij Gibraltar passeren enkele honderdduizenden vogels (vooral

Ooievaar, Wespandief, Zwarte Wouw, Slangenarend en Dwergarend), afkomstig uit NW-, West- en Midden-Europa. In het Midden-Oosten komen ten minste drie aparte stromen bij elkaar in de Syrisch-Afrikaanse Rift-vallei; het gaat daarbij om minstens enkele miljoenen vogels uit het Euraziatische broedgebied van Finland tot ver ten oosten van de Oeral. In deze stromen voeren ooievaars, Wespandief, Zwarte Wouw, Slangenarend, Balkansperwer, Steppenbuizerd, Schreeuwend en Steppenarend de boventoon. In het voorjaar worden globaal dezelfde routes genomen, al is de trek via Cap Bon en Italië dan iets geprononceerder dan in het najaar.

Op bijna alle belangrijke stuwingspunten zijn één of meer tellingen uitgevoerd. De kwaliteit en volledigheid ervan varieert echter geweldig, en slechts zelden is inzicht verkregen in de exacte omvang van de trek en de gevolgde routes onder invloed van de weersomstandigheden. Een duidelijk voorbeeld is de Bosporus. Iedere zichzelf respecterende vogelaar heeft inmiddels Istanbul vanaf de Camlica-heuvels aanschouwd. Desondanks is er tot nu toe slechts één volledige najaarstelling (uit 1966) gepubliceerd (de verslagen in de bulletins van de *Ornithological Society of the Middle East* zijn verre van volledig) en stamt de minst onvolledige voorjaarstelling uit 1937! De tellingen van Schreeuwend in Israël (bijna 110 000 in najaar 1985 bij Kafer Kassem) suggereren bovendien dat de tellingen op de Bosporus (maximaal bijna 20 000 in 1971) wel eens een gebrekkige weergave van de trek over West-Turkije zouden kunnen zijn. Het belang van de Dardanellen is bijvoorbeeld nimmer onderzocht (of er is niets over gepubliceerd). Hetzelfde treurige verhaal geldt voor NO-Turkije, Libanon en zelfs Eilat, toch het Mekka voor de hedendaagse soortenjager en desondanks (of juist dank zij?) met name in het najaar onvolledig onderzocht.

Er valt dus het nodige te pionieren. Een verbreding van de basiskennis door tellingen van zichtbare trek in combinatie met radarwaarnemingen is gewenst. Immers, er zijn voldoende aanwijzingen dat de roofvogelstand de afgelopen eeuw een forse aderlating heeft ondergaan. En de onbeschrijflijke jachttaferelen in met name Libanon, maar ook in Frankrijk, Italië, Malta, Cyprus, Oost-Turkije en mogelijk Syrië, laten zien dat de situatie eerder slechter dan beter is geworden. De vangst van grote valken in Egypte, Syrië en Zuid-Rusland kan op de lange termijn desastreuze gevolgen hebben voor de populatie van in het bijzonder de Sakervalk. Exacte cijfers zijn moeilijk te krijgen, maar per jaar worden zeker ettelijke duizenden grote valken aan de natuur onttrokken. Vroeger werden deze vogels na afloop van het jachtseizoen (herfst) losgelaten, maar er bestaat een tendens de meeste vogels permanent vast te houden. Bij de vangst van Sperwers (voor de kwarteljacht) in NO-Turkije is een zelfde mentaliteitsverandering vastgesteld, waarschijnlijk onder invloed van toenemende welvaart. En wanneer wij hierbij de effecten van pesticidengebruik (vooral in Egypte catastrofaal) en habitatvernietiging (kappen bos, droogleggen moerassen) voegen, ontstaat een somber beeld. Hopelijk wordt althans een deel van de aanbeve-

lingen in het rapport tot bescherming van vogels in het Middellandse Zeegebied gerealiseerd. - *Autoreferaat*

Watervogels in het Deltagebied

MEININGER P. L., BAPTIST H. J. M. & SLOB G. J. 1984. *Vogeltellingen in het Deltagebied in 1975/76- 1979/80*. (Nota DDMI-84.23) Deltadienst Rijkswaterstaat, Middelburg/ Staatsbosbeheer, Goes. 389 p.

MEININGER P. L., BAPTIST H. J. M. & SLOB G. J. 1985. *Vogeltellingen in het zuidelijk Deltagebied in 1980/81-1983/84*. (Nota DGWM 85.001) Dienst Getijdewateren, Middelburg/ Staatsbosbeheer, Goes. 159 p.

Veel Nederlandse vogelaars zijn telmaniakken. Zelfs de grillige kustlijn van het Deltagebied is sinds 1975/76 maandelijks te voet en per fiets, auto en vliegtuig onderworpen geweest aan het telregime van enkele professionele vogelaars en 140 vrijwilligers. Zodoende is nu het voorkomen van watervogels in deze hoek van Nederland uitvoerig bekend. De basis van beide rapporten wordt gevormd door tabellen, waarin per soort het voorkomen naar bekken, maand en jaar wordt gerangschikt. Deze gegevens worden in de soortteksten samengevat, uitgelegd en in perspectief geplaatst. Naast watervogels worden ook roofvogels en enkele soorten zangvogels behandeld.

De telmethoden en de nauwkeurigheid ervan worden in het eerste rapport globaal besproken. De omvang van het telgebied, de moeilijkheidsgraad van het terrein, de heterogeniteit van de tellers en de beperkingen in mankracht, tijd en middelen maakten een kwantificatie van de telfout onmogelijk. De conclusie dat de aantallen in veel gevallen een marge van enkele tientallen procenten hebben (en in sommige gevallen wellicht nog meer), lijkt mij aan de voorzichtige kant. Terecht stellen de auteurs dat de aantallen als minima kunnen worden opgevat.

Het wachten is nu op de rapportage waarin de resultaten per biotooptype worden gepresenteerd en waarin wordt ingegaan op vogeldagen, voedselconsumptie, achtergronden van de geconstateerde verschijnselen en de internationale betekenis van het Deltagebied. Zeker is dat het Deltagebied, te zamen met het Waddengebied, tot één van de belangrijkste pleisterplaatsen van watervogels in Europa behoort. Dat zo'n uitspraak kan worden onderbouwd, is te danken aan een kleine groep toegewijde tellers.

Beide rapporten zijn niet te koop. Onder bibliotheken en medewerkers zijn deze echter ruim verspreid en enkele exemplaren zijn nog beschikbaar voor belangstellende onderzoekers, bibliotheken en instituten (inlichtingen P. L. Meining, dienst Getijdewateren RWS, Postbus 8039, 4330 EA Middelburg). - *Rob G. Bijlsma*